

MARXISMEN OCH FOLKBEGREPPET

av

Sören Holmberg och Olof Petersson

Februari 1972

"Skrapa på 'folkvännen' - och
borgaren tittar fram."

V I LENIN

Ordet 'folket' har under senare år varit högsta mode i skilda sammanhang. Den amerikanska studentvänstern hade länge som en huvudparoll "Power to the people", ett slagord som även kommit till användning som titel på en Beatleslåt. För ungefär ett år sedan ljöd genom Stockholm ropet "Almarna åt folket". Huvudmotsättningen i Sverige, anser somliga, går mellan folket och monopolkapitalet.

I denna artikel ska vi försöka skissera folkbegreppets bakgrund. Inledningsvis redogör vi i anslutning till en distinktion mellan fyra olika definitioner av folkbegreppet för hur ett antal icke-marxistiska politiska rörelser använt begreppet folket. Intresset fokuseras sedan på hur folkbegreppet använts i teori och praktik inom marxismen. Här kommer framför allt Mao Tsetung att uppmärksammas. Vi avslutar med att diskutera KFML:s försök att applicera folkbegreppet på en konkret analys av det svenska klassamhället.

ICKE-MARXISTISKA POLITISKA RÖRELSER OCH FOLKBEGREPPET

Termen folk är ett mycket mångtydigt begrepp. Svenska Akademiens genomgång av begreppets språkliga användning som en enskild term och i olika sammansättningar omfattar inte mindre än ett tiotal sidor i Ordbok över svenska språket.¹⁾ Det är inte förvånande att ett så 'känsloladdat' och vagt begrepp varit och fortfarande är en flitigt använd term i olika ideologiska konstruktioner och i den politiska propagandan.

Man kan i huvudsak urskilja fyra olika sätt på vilka folkbegreppet använts i politiska sammanhang.

1. Folk lika med innevånarna, befolkningen i ett land.

Denna definition, om man med innevånarna menar *alla* individerna i ett land, är mer formell och juridisk till sin karaktär. Folk i denna mening är en osedvanligt precist definierad term, eftersom det knyter an till statsbegreppet. Enligt denna definition skulle t ex frasen 'världens folk' omfatta ett 130-tal olika folk som specificeras genom internationell praxis, FN-statuter och de olika staternas lagar om medborgarrätt. Men inte ens denna avgränsning av folkbegreppet leder till att

alla människor täcks in på ett entydigt sätt. Det finns ju t ex statslösa människor. Det 'juridiska' folkbegreppet används för att klassificera alla människor på jorden, genom att statsbestämningar sätt före termen folk (svenska, grekiska, kinesiska folket). Distinktionen görs mellan innevånarna i olika stater och inte mellan individerna inom en stat.

2. Folk lika med folkslag eller ras.

Begreppet folk i denna mening används precis som det juridiska folkbegreppet för att klassificera alla människor. Avgränsningen är notoriskt vag och ideologiskt belastad. Bestämningarna som preciserar begreppet är av vitt skilda slag, som språkliga, kulturella, historiska, religiösa, utseendemässiga och biologiska. Exempel på detta sätt att använda folkbegreppet är inte svårfunna: arier, svarta, vita, gula, latiner, anglosaxer, judar m fl.

Idéhistoriskt hör detta föga precisa användningssätt av termen folk hemma på den politiska högerkanten. 1800-talets konservativa tänkare definierade folkbegreppet i främst historiska termer. Man betonade kontinuiteten i boplatz, språk och kultur över olika generationer. Den svenske unghögern och statsvetaren Rudolf Kjellén har uttryckt denna s k organiska folkdefinition på följande sätt: "Sveriges nuvarande invånare bilda således icke folket, de bilda allenast det svenska folkets sista generation. Folket själft sträcker sig genom alla tider, likt en flod som är densamma fast vattenpartiklarne växla."²⁾ Detta sätt att avgränsa det 'eviga folket' passade väl ihop med 1800-talets och det tidiga 1900-talets nationella och traditionella konservatism. Det konservativa folkbegreppet utformades i polemik mot marxisternas klassbegrepp. Folkbegreppet pekade på enighet och det gemensamma inom ett nationellt samhälle medan klassbegreppet betonade skilda intressen och kamp. Man kan emellertid inte påstå att folkbegreppet intog någon central position i konservativ ideologi. Nationalismen och nationsbegreppet utgjorde istället den väsentligaste ideologiska byggstenen, och nation definierades enligt flera och oftast överlappande kriterier, som språk, religion, seder och bruk, geografisk belägenhet, politisk

enhet och gemensam härstamning. De konservativa ideologerna arbetade således med ett flerdimensionellt nations- eller folkbegrepp, där gemensam härstamning utgjorde ett inte särskilt framträdande kriterium. För konservatismen var gemensam historia väsentligare än gemensamma 'blodsband'.³⁾

De nazistiska ideologerna vände på denna prioritering. Hitler och nationalsocialismen satte folkbegreppet i centrum för sin lära och försökte definiera det i rastermer. Man talade om folket som en historisk tillkommer blodsgemenskap, där rasen ('blodet') var det centrala, men där traditionella likheter i fråga om språk, boplats och kultur också spelade en roll. Det faktum att nazistiska ideologer och rasbiologer fastslog att folket i Tyskland omfattade minst sju olika raser, ehuru 'nordiskt bestämt', och att Hitler skilde mellan folket i verkligheten, sådant det är, och sådant som det borde vara enligt dess levnadslag ('sant folk') slår undan all möjlighet att tolka nazistiska termer som tyska, stortyska, germanska och ariska folk annat än som propagandistiska mystifikation.⁴⁾

Konservatismen och nazismen utnyttjar således i huvudsak samma kriterier vid avgränsningen av folkbegreppet. De konservativa tänkarna betonar emellertid mer de historiska faktorerna framför de biologiska, medan Hitler gör tvärtom och sätter upp rasen och blodsbanden som den avgörande faktorn.

3. Folk lika med undersåtarna, de styrda.

Denna definition av folkbegreppet har urgamla rötter i den romerska lagen och den gryende representationsteorin under medeltiden.⁵⁾ Den bygger på en distinktion av maktpolitisk karaktär mellan folk och regent, eller mer allmänt mellan de som styr och de som styrs. Återspeglningar av detta folkbegrepp finns fortfarande kvar i t ex Sveriges grundlag, som slår fast att "svenska folket representeras av riksdagen" (RO §1) och att "svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena ..." (RF §57). Med dessa magistrala meningar utslöt våra grundlagsfäder formellt konungen från något inflytande över skattepolitiken, eftersom han inte tillhör 'folket' och inte har någon rösträtt. Grundlagstexten visar på ett

exempel när detta folkbegrepp använts i ett juridiskt sammanhang utan någon reell innebörd i dagens politiska situation. Man utnyttjar en passerad och formell maktdistinktion. Metoden att kontrastera 'folket' mot en liten grupp påstådda makthavare är emellertid inte ovanlig i 1900-talets olika konspiration- och elitteorier, liksom hos olika populistiska rörelser, t ex den amerikanska populismen på 1890-talet. I denna ingick som ett ideologiskt element att folket var utsatta för en stor konspiration av ett fåtal individer.⁶⁾ Det utmärkande för detta sätt att definiera folkbegreppet är att man utnyttjar ett politiskt maktkriterium vid klassificeringen av individerna i folk och makthavare, och att gränslinjen dras så att makthavarna blir få till antalet.

4. Folk lika med de breda lagren, de stora klasserna.

Folkbegreppet har använts på ytterligare ett ideologiskt sätt för att göra distinktioner mellan individerna i ett samhälle, nämligen när folket betecknar de breda lagren som en motsats till de rika, eller till överklassen. Folkbegreppet i denna mening impliceras i termer som 'vanligt folk' eller 'medel-svensson'. Avgränsningskriteriet är här närmast av en social-ekonomisk karaktär och berör den grundläggande materiella värdefördelningen i samhället. Det var detta folkbegrepp som Per-Albin Hansson och socialdemokratin förde fram som ett substitut för klassbegreppet i slutet av 1920-talet. Socialdemokraterna började då använda t ex termen folkhem.⁷⁾ Att Per Albin Hansson förstod den politiska betydelsen av att byta ut klass- mot folkbegreppet framgår klart av följande uttalande från år 1929:

"Där klassbegreppet verkar avgränsande och isolerande, där öppnar folkbegreppet i stället vägarna till samarbete, där klassbegreppet lätt kan leda till ett försvagande av ansvaret för det som är, riktar folkbegreppet in ansträngningarna mera på ett tillgodogörande av de maktresurser som i samarbete kunna göras tillgängliga för ett omedelbart lättande av betrycket." Hansson varnade "för att återfall i talesätt och agitationsmetoder, vilka voro lika naturliga för att par årtionden sedan som de nu äro förlagade och ägnade att skada partiet i dess frammarsch".⁸⁾

Folkbegreppet i meningen de breda lagren, de största klasserna behöver inte ses som ett alternativ till klassbegreppet som P A Hansson gör. Det kan också utnyttjas, och har så

gjorts av olika marxister, som ett komplement till en klassanalys och då beteckna olika konkreta klassallianser.

FRÅN MARX TILL FOLKDEMOKRATI

Folkbegreppet intar inte någon central och självständig position i Marx' och Engels' analyser av den historiska utvecklingen och det kapitalistiska samhället. Klassbegreppet är det alldeles dominerande analytiska redskapet. Rent språkligt använder de naturligtvis ibland termen folket som en synonym till begreppet nation, dvs som en beteckning på innevanarna i ett land (jfr England och engelska folket). Att använda det juridiska folkbegreppet som ett alternativ till nationsbegreppet är väl mer en stilistisk fråga än en fråga om ideologisk inriktning. Man kan vidare finna exempel på att Marx och Engels mer i förbigående använt begreppet folk i enlighet med de tre övriga definitionerna, och då främst i betydelsen folk lika med de breda lagren.⁹⁾ Detta innebär inte att de använde folkbegreppet som ett samlingsnamn för olika konkreta klassallianser. Marx och Engels varken använder, eller diskuterar, folkbegreppet som ett teoretiskt eller praktiskt redskap i sina analyser.

Denna slutsats gäller även för Lenins analyser av det feodala och kapitalistiska samhället. När han överhuvudtaget använder folkbegreppet är det oftast i betydelsen de breda lagren, vilket Lenin markerar genom att tala om "det arbetande och förtryckta folket". På ett analogt sätt använder Lenin uttrycket "de arbetande massorna". Både folk- och massbegreppen är, i jämförelse med det centrala klassbegreppet, mycket sparsamt förekommande i Lenins verk, vilket kanske kan förklara att han inte preciserar dem. Lenin t o m varnade för "det borgerligt demokratiska missbruket av ordet 'folket'. /Kommunisterna/ kräver, att man inte med detta ord skall dölja den bristande förståelsen för klassmotsättningarna inom folket."¹⁰⁾

Vi kan således konstatera att folkbegreppet inte var ett väsentligt teoretiskt eller praktiskt redskap för marxismens tidigaklassiker, Marx, Engels och Lenin.

Det finns emellertid åtminstone tre framträdande exempel på när folkbegreppet flitigt utnyttjats i den europeiska kommunismens historia efter Lenins död. Vi tänker då på folkfrontspolitiken under 1930-talet, Stalin och det "Stora fosterländska kriget" samt bildandet av de östeuropeiska folkdemokratierna under senare delen av 1940-talet.

Det faktum att Stalins skrifter och tal från krigsåren 1941-1945 är fulla av patriotiska paroller som "vårt ärorika hemland" och "vårt stora folk, segrarfolket" är inte så underligt med tanke på den politiska situationen.¹¹⁾ När Stalin i dessa sammanhang talade om 'folket' menade han inte de breda lagren eller de största klasserna kontra någon överklass. Han syftade i stället på hela befolkningen i Sovjetunionen. Stalin hade en teoretisk grund för att tala om hela befolkningen som "vårt stora folk", eftersom han inför 1936 års författningsändring fastslagit att Sovjetunionen bestod av tre socialgrupper, arbetar- och bondeklasserna och de intellektuella, och att dessa inte var några egentliga klasser i marxistisk mening eftersom deras motpol, utsugarklassen, likviderats.¹²⁾ På den 18:e partikongressen år 1939 sade Stalin vidare att det inte existerade några antagonistiska eller fientliga klasser längre i Sovjetsamhället.¹³⁾ Stalin kunde mot denna bakgrund tala om folket som ett enhetligt begrepp under det andra världskriget.

Komintern bytte officiellt linje vid den VII kongressen år 1935, då man övergav 'ultravänsterlinjen', som inneburit att de kommunistiska partierna i Västeuropa bekämpat socialdemokratin, till förmån för 'enhetsfrontspolitiken ovanifrån', varmed menades att kommunister och socialdemokrater skulle samarbeta organisatoriskt i konkreta situationer (aktionsenhet). Fascismens och nazismens frammarsch i mellaneuropa hade 'tvingat fram' denna ändring av den kommunistiska taktiken. Redan 1934, d v s innan Komintern officiellt bytte linje, hade en antifascistisk s k folkfront bildats i Frankrike med PCF och SFIO som de ledande politiska grupperingarna. Två år senare lyckades man bilda en folkfrontsregering under Leon Blums ledning. Spanien upplevde en analog utveckling. Även där bildades en folkfrontsregering år 1936.¹⁴⁾

När Komintern under åren 1934 och 1935 diskuterade 'enhetens och folkfrontens problem', för att citera dess ordförande Dimitrov, definierades begreppen mycket precist. Med enhetsfront menade man proletarietets aktionsenhet, eller mer konkret gemensamma socialdemokratiska och kommunistiska aktioner.¹⁵⁾ Termen folkfront syftade däremot på en bredare aktionsenhet som riktades mot fascismen. Folkfronten skulle inte endast organisera proletariet utan också bönderna och städernas småbourgeoisier. Dimitrov betonar att enhetsfronten måste leda folkfrontens arbete.

"Vid mobiliseringen av de arbetande massorna till kamp mot fascismen är skapandet av en *bred antifascistisk folkfront på den proletära enhetsfrontens grundval* en särskilt viktig uppgift." 16)

Det folkbegrepp som ingår i termen folkfront är således inte lika med hela befolkningen. Det skall i stället läsas som lika med de största klasserna, preciserat som arbetar- och bondeklasserna, småbourgeoisier och de arbetande intellektuella. Folkbegreppet används således som en samlingsbeteckning på en konkret *allians mellan olika klasser*. Den proletära enhetsfronten, å andra sidan, är klassmässigt homogen och betecknar snarast en taktisk *partialallians*.

En del borgerliga samhällsvetare brukar ofta göra en poäng av termen folkdemokrati. Ordet demokrati har sitt ursprung i antikens Grekland, och betyder rent språkligt folkstyre. Begreppet folkdemokrati är således en tautologi enligt dessa samhällsvetare; för vad menas med folkfolkstyre? Detta ironiska skämt bygger emellertid på en bristande kunskap om de distinktioner som ligger bakom folkdemokratibegreppet.

De östeuropeiska 'revolutionerna' på 1940-talet innebar inte att proletarietets diktatur upprättades, inte heller genomförde man någon konsekvent socialisering av produktionsmedlen. De regeringar som fick makten i de olika staterna var officiellt frontregeringar. Begreppet folkdemokrati avsåg att beteckna den unika situation som dessa samhällsformationer befann sig i, mellan ett kapitalistiskt-demokratiskt och ett socialistiskt samhälle.¹⁷⁾ Termen folk syftar alltså, precis som folkbegreppet i 'folkfront', på en bred klassallians, och inte på hela

befolkningen. En viss del av befolkningen hade t ex frångått sin rösträtt.

Denna sofistikerade inbjuder naturligtvis till ironiska tolkningar. Man behöver inte vara borgare för att ha svårt att hänga med i svängarna, vilket klart illustrerar faran med en så mångtydig term som folkbegreppet.

MAO OCH FOLKBEGREPPET

Hos Mao är det folkbegreppet i den ovannämnda fjärde betydelsen som är den helt dominerande. Folkbegreppet hänger intimt ihop med Maos klassanalyser. Det används framför allt som ett begreppsmässigt instrument för att dela upp den kinesiska befolkningen i två grupper - det stora flertal som är den kinesiska revolutionens vänner och den grupp som är dess fiender.

I en tidigare artikel har vi givit en kortfattad översikt av *klass*begreppets användning hos Mao.¹⁸⁾ I jämförelse med de tidigare marxistiska klassikerna använder Mao ett relativt komplext klassbegrepp. Utöver det grundläggande kriteriet 'ställning i produktionen' inför Mao stundtals ett antal kompletterande egenskaper för att avgränsa de olika klasserna; 'levnadsförhållanden' och inkomstens storlek är två exempel.

Genom detta relativt stora antal kriterier för att definiera klasstrukturen kan Mao ofta särskilja en mångfald klasser och skikt. Karaktäristiskt för Mao är emellertid att han sällan i sina arbeten stannar vid denna detaljerade beskrivning. Han gör en reduktion, han sorterar upp klasserna och skikten i två grupper. Den ena gruppen består av de klasser och skikt som Mao anser utgöra den kinesiska revolutionens bundsförvanter, den andra kategorin motståndarna. En av Maos tidigare uppsatser, "Analys av klasserna i det kinesiska samhället" (1926), inleds symptomatiskt med frågan: "Vilka är våra fiender? Vilka är våra vänner? Det är en fråga av synnerlig vikt för revolutionen."¹⁹⁾ Det är dessa 'revolutionens vänner' som ges beteckningen 'folket'. Vi ska granska lite närmare hur den konkreta avgränsningen av folket görs.

Två klasser som Mao alltid för till folkets kategori är inte oväntat arbetarklassen och bönderna. Arbetarklassen betecknas av Mao som den mest progressiva klassen i Kina, som leder revolutionen. Bönderna, den stora majoriteten av Kinas befolkning under den period Mao gör sina analyser, karaktäriseras som det kinesiska proletariats närmaste bundsförvant.²⁰⁾ En tredje grupp som också genomgående förs redan i slutet av 1920-talet till folket är småbourgeoisin i städerna.

Också kärngruppen i 'folkets fiender' är relativt konstant över tid. Storgodsägarna och compradorbourgeoisin (de kapitalister som har direkta förbindelser med de utländska kapitalisterna) utpekade hela tiden före folkrepubliken grundande som huvudmotståndarna till folket.

Bestämningen av kategorin folket är naturligtvis inte fastlåst under hela den kinesiska revolutionens och befrielsekampens epok. Definitionen av vilka klasser och skikt som räknas till folket återspeglar tydligt de kinesiska kommunisternas aktuella strategiska och taktiska överväganden. Det kanske tydligaste exemplet på hur definitionen av folket breddas är analysen av den nationella bourgeoisin. Medan den nationella bourgeoisin under 1920- och 1930-talen på sin höjd beskrevs som 'vacklande' kommer de under 1940-talet, framför allt under åren 1945-1949, att utan omsvep räknas till folket.²¹⁾

Hittills framgår det alltså att Mao använder folkbegreppet som en benämning på en konkret klassallians. Först en analys av klasserna, deras storlek, betydelse, tendenser - sedan en hopgruppering av de vilkas intressen sammanfaller med revolutionens. Alliansen kan visserligen förändras över tid, men annars förefaller detta - åtminstone i teorin - var en entydig procedur.

Studerar man Maotexterna lite mer noggrant finner man emellertid en del ställen där folkbegreppet knappast har använts i denna klara betydelse. Ett exempel är när medvetandemässiga, subjektiva komponenter används som viktiga kriterier för att avgränsa folket. I den välkända texten från 1957 "Om det rätta sättet att lösa motsättningar inom folket" är det åsikts- och

beteendemässiga karaktärstika som avgör vilka som hör till folket: "klasser, skikt och socialgrupper som *gillar, stöder och arbetar för* det socialistiska uppbyggnadsarbetets sak" eller som "*motsatte sig* den japanska aggressionen".²²⁾ Hur svårt det skulle vara att strikt tillämpa denna definition vid en konkret analys visar Mao själv i en uppsats tolv år tidigare där han just tar upp folkmassornas politiska medvetenhet: "Faktum att en del av det kinesiska folket ännu inte är politiskt medvetet visar att mycket återstår i vårt propaganda- och organisationsarbete."²³⁾ Ett liknande konstaterande faller Mao 1928: det kommer att "dröja ganska länge inna folket blir medvetet om sin klass"²⁴⁾, vilket ytterligare belyser svårigheten att lägga en medvetandeaspekt till grund för en definition av folket. Speciellt benägen att instämma i det senare yttrandet blir man med tanke på att Mao flerstädes poängterar att folket *inte* utgör en enda entydig klass ...

Om den ursprungliga, dominerande användningen av folkbegreppet hos Mao är folket liktydigt med en klassallians ska vi visa på ytterligare en bestämning som förekommer på flera ställen. Det är när folket används i betydelsen befolkningen, således den första av de fyra olika bestämningar av folkbegreppet som skisserades inledningsvis. Uppenbarligen har detta spelat en propagandistisk roll vid t ex kampen mot den japanska aggressionen, då det gällde att samla så stora grupper som möjligt till motstånd och när vädjandet till de nationella värdena blev påtagligt.²⁵⁾

Mao är inte omedveten om de två skilda betydelserna hos begreppet folket. I det första fallet utgörs befolkningen, dvs alla människor som bor inom Kinas gränser, av å ena sidan folket och å andra sidan folkets fiender. I det andra fallet sätts likhetstecken mellan befolkning och folket. Den intressanta frågan uppstår nu vad som händer om man låter dessa två olika definitioner flyta samman. Så här elegant löser Mao problemet:

"Totalsumman av arbetarnas, böndernas och det övriga folkets intressen utgör hela den kinesiska nationens intressen. Comprador- och godsägarklasserna lever också på kinesisk jord, men eftersom de inte tar någon hänsyn till de nationella intressena, kolliderar deras intressen

med majoritetens. Denna lilla minoritet är den enda som vi bryter med och kolliderar med, och därför har vi rätt att beteckna oss själva som representanter för hela nationen." 26)

Ytterligare ett något annorlunda folkbegrepp använder Mao när han vid något tillfälle explicit jämför 'det kinesiska folket' med 'hanfolket', den dominerande nationaliteten i Kina.²⁷⁾

Det finns ett annat ofta förekommande begrepp hos Mao som är värt att kommentera. Ordet 'massorna' används ofta parallellt med folkbegreppet. Inte sällan möter vi uttryck som folkmassor, folkets breda massor etc. Folk och massa används dock inte alltid helt synonymt. I ett direktiv från 1948 urskiljer Mao *det arbetande folket* som huvudkraften bland *folkets breda massor*.²⁸⁾ Huvudintrycket vid läsningen av Mao är emellertid att 'massorna' endast är en språklig variant av folkbegreppet. Mao för inte själv någon diskussion kring de två beteckningarnas inbördes relation. Det torde vidare vara svårt att hitta någon klar distinktion mellan parollen 'tjåna folket' och begreppet 'masslinjen'.

Vi har alltså vid vår genomgång funnit att Mao främst använder folkbegreppet för att karaktärisera en allians av klasser, dvs ett folkbegrepp i enlighet med den fjärde av de inledningsvis presenterade definitionerna. Men vi har samtidigt kunna iaktta att folkbegreppet emellanåt får en något annorlunda innebörd. Ibland blir folket liktydigt med befolkningen (den första folkdefinitionen i inledningen), ibland sätts likhets-tecken med han-folket till skillnad från olika nationella minoriteter (snarast den andra folkdefinitionen, dvs folkslag). 'Folket' är ett föga precist begrepp.

Vagheten i folkbegreppet kan hos Mao vändas i en för honom positiv innebörd. Han kan, som vi konstaterade ovan när han definierar bort godsägarna och kompradorerna från den kinesiska nationen, göra en glidning i betydelsen och konnotera hela nationen som hörande till revolutionens vänner.

Detta är dock ett svagt argument för att ge begreppet en central betydelse i marxistisk teori. I det anförda exemplet köper sig Mao lättvunna propagandistiska fördelar på ett urvattnat begrepps bekostnad.

Men låt oss koncentrera oss på folket i betydelsen klassallians. Vad vinner och vad förlorar Mao på att ge samlingsbeteckningen folket en såpass dominerande plats i analysen? Det är uppenbart att en effekt blir att motsättningarna mellan klasserna i alliansen tonas ner. Mao talar förvisso vid många tillfällen om 'motsättningarna inom folket', om dessa motsättnings icke-antagonistiska karaktär osv. Men det är ofrånkomligt att diskussionen kring klassalliansens specifika natur, analysen av de latent spänningarna mellan de olika ingående klasserna blir mindre betonade när det är det gemensamma hos klasserna som understryks i definitionen. Betecknande är att det är när den nationella bourgeoisin förs in bland de allierade klasserna som parollen "arbetarnas och böndernas republik" ändras till "folkrepublik".²⁹⁾

En av de mer framträdande delarna i Mao politiska tänkande är 'tjäna folket'-principen. Svårigheten att förverkliga denna i praktisk politik torde öka ju bredare klassalliansen, ju mer heterogen dess sammansättning. Parollen ger ensam ingen vägledning för vilken av de i alliansen ingående klasserna som är den ledande, vilken klass som är huvudkraften.

Folkbegreppet hos Mao kan vid en färsk granskning synas vara en relativt entydig etikett för ett antal klasser, men visar sig ganska snart leda till ambivalenser och vagheter i den konkreta politiska analysen. Det är tveksamt om den marxistiska teorin fått ett särskilt användbart tillskott genom Maos myckna utnyttjande av folkbegreppet.

Det är därför av stort intresse att se hur en marxistisk rörelse försökt tillämpa folkbegreppet i en helt annan historisk situation än Maos. Vi ska därför kort studera KFML:s analyser av det svenska samhället.

KFML OCH FOLKBEGREPPE

I KFML:s analyser av det svenska samhället och i dess konkreta politiska linje intar folkbegreppet en central plats. Man hävdar att huvudmotsättningen i Sverige går mellan mono-

polkapitalet och folket,³⁰⁾ medlemmarna uppmanas utgå från *folkets* konkreta problem och *folkets* nivå o s v.³¹⁾

Om referenserna till ett allmänt folkbegrepp i KFML:s skrifter är legio är de konkreta analyserna desto mer sällsynta. Man erkänner dock att folkbegreppet kräver en konkret klassanalys. Vikten av denna klassanalys har under KFML:s snart femåriga historia ständigt understrukits, men det utåt synliga resultatet av ansträngningarna har varit mycket magra.³²⁾

De gånger KFML tar upp folkbegreppet till närmare analys anknyter man bland de marxistiska teoretikerna framför allt till Mao Tsetung. Det är Maos uppsats "Om motsättningar" som står i centrum. I bestämningen av innebörden av begreppet folket gör man efter Mao en distinktion mellan *den grundläggande motsättningen* och *huvudmotsättningen* i samhället. Den grundläggande motsättningen säges bestå under en hel samhällsepok och utgörs under kapitalismen av motsättningen mellan arbete och kapital. Den grundläggande motsättningen tar sig emellertid olika konkreta uttryck vid olika tidpunkter och under olika betingelser. För att fastställa vilken dess klassmässiga företeelseform är måste man göra en analys av huvudmotsättningen i samhället.³³⁾ Resultatet av KFML:s analys av Sverige blir som nämnts att huvudmotsättningen går mellan folket och monopolkapitalet.

Innan vi går vidare är det emellertid värt att notera att Mao själv i sina analyser av det kinesiska samhället faktiskt ganska sällan använder den i "Om motsättningar" presenterade begreppsmotsättningen med 'grundläggande' kontra 'huvud'-motsättningar etc.

Vilka är det då som utgör folket? Den mer precisa avgränsningen låter man anstå till det klassanalysen är verkställd, men så mycket framgår emellertid redan att kärnan i folket utgörs av arbetarklassen. Resten av folket benämnes "arbetarklassens förbundna".³⁴⁾ Som en viktig del av dessa bundsförvanter anges mellanskiktet, vilket exemplifieras med tjänstemän, akademiker, arbetsledare, tekniker och konstruktörer.³⁵⁾ Inte heller 'monopolkapitalet' ges någon mer exakt definition.

Uppenbarligen har man ibland känt på sig att motståndarna i kampen blir lite för få om man endast defnierar dem som de direkta ägarna av monopolkapital. Därför kan man tillägga att "'monopolkapitalet' står för monopolkapitalet och dess förbundna",³⁶⁾ ett yttrande som i sig inte direkt är ägnat att förtydliga begreppen eftersom dessa förbundna inte preciseras.

Låt oss något diskutera vilken betydelse för analysen KFML:s flitiga användande av folkbegreppet får. Vi överser då med att man inte 'hunnit' göra någon mer bestämd avgränsning av folket respektive monopolkapitalet.

Varför tar KFML, för det första, som något givet att den konkreta klassanalysen måste mynna ut i just *två* sociala kategorier, måste resultera i en dikotomisering av samhället? I vår tidigare översikt av det marxistiska klassbegreppets användning kunde vi visa på ett flertal fall där de stora marxistiska teoretikerna gjort en detaljerad klassanalys *utan* att som ett andra steg sortera in de olika klasserna och skikten i två distinkta fack.³⁷⁾ Vi vill hävda att även om man strikt tillämpar Maos dialektiska schema i "Om motsättningar" behöver detta icke med nödvändighet leda till en uppdelning av hela samhället i två kategorier. Resonemangen med grundläggande motsättningar, huvudmotsättningar etc går att tillämpa utan att alltid förknippas med en dikotom samhällssyn.

När vi tidigare diskuterade Maos användning av folkbegreppet kunde vi konstatera att det hade tydliga nackdelar, framför allt att det tonade ner skillnaderna mellan de olika klasser som sades ingå i folket. Har nu KFML lyckats bemästra dessa problem? Vi har redan sett att diskussionerna kring de olika klasserna inom folkets kategori överhuvud taget är mycket sparsamt förekommande. Och fråga är om inte det idoga fasthållandet av folkbegreppet som huvudinstrument vid analysen har en stor skuld till detta faktum. Man har tidigt skaffat sig en allmän, vag term för den sociala kategori man åberopar sig på, en term med en positiv biton i propagandan. Bekvämligheten att begränsa sig till ett lösligt begrepp utan entydig innebörd har vägt tyngre än det teoretiska arbete och ideologiska profilering som skulle vara förknippat med en noggrann kartläggning av klasstrukturen.

Vår mening är att man vid analysen av klasserna i det svenska samhället reder sig gott utan folkbegreppet. Det som KFML bl a vill vinna genom att använda begreppet folket, att peka ut vilka klasser och skikt som är arbetarklassens bundsförvanter samt vilken klass som är huvudfienden, låter sig bättre göras med mer distinkta analytiska redskap. Det finns

i marxistisk teori redan gott om begrepp, vilka utan att utnyttja folkbegreppet, kan ingå i en konkret analys för att bestämma det svenska klassamhällets struktur och dynamik.

Vår huvudslutsats blir således att folkbegreppet är föga användbart vid en marxistisk analys av samhället. Lika gångbart som lösligt propagandistiskt begrepp, lika vagt och oprecist blir det så fort det läggs till grund för en något mer grundlig marxistisk teoretisk analys. Att folkbegreppet under perioder av konservatismen använts i öppen motsats till det marxistiska klassbegreppet, som ett medel att dölja i stället för att avslöja sociala motsättningar, talar inte heller till dess fördel.

NOTER

Uppsatsens inledande citat är hämtat från Lenins artikel "Vad är 'folkvännerna' och hur kämpar de mot socialdemokratien?" (1894), Valda verk I:1 sid 61. "Folkvän" syftar på 1890-talets liberala narodniker (en rysk populistisk rörelse).

- 1) Ordbok över svenska språket. Band 8, spalt 1056 ff.
- 2) Rudolf Kjellén: Staten som livsform. Stockholm 1916, sid 79.
- 3) En kort presentation av konservatismen finns i Herbert Tingsten: De konservativa idéerna. Stockholm 1966.
- 4) Herbert Tingsten: Nazismens och fascismens idéer. Stockholm 1965, sid 77 ff.
- 5) George H Sabine: A History of Political Theory. Third ed. London 1968, sid 159 ff och sid 287 ff.
- 6) Olof Petersson: Populismen i USA. En kort översikt. Tvärvetenskapliga seminariet, Göteborgs universitet, oktober 1971 (stencil), sid 12 f.
- 7) Gunnar Fredriksson, Dieter Strand och Bo Södersten: Per Albin-linjen. Stockholm 1970, sid 26 f.
- 8) Herbert Tingsten: Den svenska socialdemokratins idéutveckling I. Stockholm 1967 sid 295.
- 9) Karl Marx: Klasstriderna i Frankrike 1848-1850. Helsingfors 1971, sid 68 samt Friedrich Engels: Familjens, privategendomens och statens ursprung. Stockholm 1945, sid 138.
- 10) V I Lenin: Valda verk I:2, sid 120. Folkets massa kan hos Lenin ibland betyda befolkningen. Se Valda verk I:1, sid 116. Senare exempel på Lenins sätt att använda folk- och massabegreppen finns i Valda verk II:2 sid 35, 49, 90 och 168.
- 11) J Stalin: Sovjetunionens stora fosterländska krig. Moskva 1954, sid 36 och sid 199.
- 12) J Stalin: Leninismens problem. Moskva 1952, sid 783 f.
- 13) J Stalin, a a, sid 890 f.
- 14) Kominterns taktiska omsvängning åren 1934-35 finns dokumenterad i Jane Degras (ed): The Communist International 1919-1943. Vol III. New York 1965, sid 306 ff.
- 15) G Dimitrov: Enhetens och folkfrontens problem. Stockholm 1939, sid 29.
- 16) G Dimitrov: a a, sid 37. Kurs. i orig.
- 17) Zbigniew K Brzezinski: The Soviet Bloc. Unity and Conflict. Cambridge, Mass. 1967, sid 25 ff samt Gordon Skillings: The Governments of Communist East Europe. New York 1968, sid 48ff.
- 18) Sören Holmberg och Olof Petersson: KFML(r) och klassbegreppet. Zenit nr 6 1971/26, sid 31 ff.
- 19) Mao Tsetung: Valda verk. Band I. Uddevalla 1966, sid 15.
- 20) Något anmärkningsvärt är att på intet ställe i den svenska upplagan av Mao Tsetungs Valda verk I-IV nämns begreppet 'bondeklassen'. Mao talar genomgående om 'bönderna'.

- 21) En tydlig reservation kring den exakta tidsangivelsen när den nationella bourgeoisin börjar räknas till folket skall här utfärdas. Studerar man noga "Om taktiken mot den japanska imperialismen" från 1935 finner man att Mao redan då tycks föra den nationella bourgeoisin till folket efter "den japanska invasionen ändrat förhållandet mellan klasserna i Kina" (Valda verk I, sid 167).
Här aktualiseras emellertid ett källproblem. Vår framställning av Maos politiska tänkande grundar sig på de svenska översättningarna av de engelska upplagor av Maos skrifter som utgivits i Peking under 1960-talet. Den amerikanske forskaren Stuart R Schram menar sig emellertid ha funnit stundtals avsevärda skillnader mellan dessa senare utgåvor och de ursprungliga kinesiska texterna. I sitt arbete *The Political Thought of Mao Tse-Tung* (New York 1963, sid 157) sätter han ett frågetecken vid just den ovan anförda passagen ur den senare versionen av uppsatsen från 1935.
- 22) Mao Tsetung: Skrifter i urval. Uddevalla 1969, sid 396. Vår kurs.
- 23) "Läget och vår politik efter segern i försvarskriget mot Japan" i Valda verk IV, Stockholm 1963, sid 20 f.
- 24) "Kampen i Ching Kangbergen" i Valda verk Band I, sid 86.
- 25) Benägenheten att använda folkbegreppet varierar en del över tid. Man kan vid en systematisk genomgång av de svenska utgåvorna av Maos skrifter visa att folkbegreppet utnyttjas flitigast under perioden 1937-1945, som kännetecknades av striderna mot japanerna. Klassbegreppet däremot når sin högsta frekvens under 1920-talet och de första åren på 1930-talet, för att under senare perioder sjunka.
- 26) "Om taktiken mot den japanska imperialismen" (1935) i Valda verk. Band I, sid 167.
- 27) "Den kinesiska revolutionen och Kinas kommunistiska parti" (1939). Valda verk. Band II, sid 293.
Här finns anledning att kommentera en svårighet vid översättningen från kinesiska. I kinesiskan finns två ord för folk: *min tsu* som närmast svarar mot svenskans allmänna begrepp 'folk' och *Han tsu* som betyder 'det kinesiska folket'.
- 28) "Till frågan om den nationella bourgeoisin och de framstegsvänliga lantjunkrarna" i Valda verk. Band IV, sid 219.
Med 'det arbetande folket' menar Mao alla som är sysselsatta i fysiskt arbete.
- 29) "Om taktiken mot den japanska imperialismen" i Valda verk. Band I, sid 167. Valda verk. Band IV, sid 61 f:
I en uppsats år 1945 erkänner Mao att namnändringar av detta slag var resultatet av kompromisser och eftergifter.
- 30) Text Marxistisk Forum nr 3 1971, sid 55. Vår kurs.
- 31) KFML:s valhandbok 1970. (KFML, Stockholmsavdelningen, stencil 1970) sid 4. Vår kurs.
- 32) I KFML:s serie studiebreve kring det svenska klassamhället har av sex utannonserade titlar hittills utkommit två: "Förändringarna i den svenska arbetarklassens ekonomiska läge" (1966, bilaga 1970) och "Den svenska kapitalistklassen. Uppkomst och utveckling." (1970)

- 33) Se t ex Anders Forsman: "Om huvudmotsättningen i Sverige", Marxistiskt Forum nr 3 1971, sid 55 ff.
Här finns ett källproblem. Den refererade uppsatsen ingår i en artikelserie kring huvudmotsättningen i Sverige. I redaktionella ingresser påpekas emellertid att KFML som organisation inte tagit ställning till de framförda synpunkterna. Uppenbarligen som ett led i den till självutplåning gränsande masskritikrörelsen ska här olika linjer brytas i någon typ av öppen debatt. Forsman är emellertid redaktionssekreterare på KFML:s teoretiska organ MF, varför vi förutsätter att hans åsikter icke alltför mycket kan avvika från organisationens eventuella sådana.
- 34) Om huvudmotsättningen i Sverige. (Meddelande från Umeå Clartésektion nr 1 december 1971, stencil) sid 18.
- 35) Ibid, sid 18.
- 36) Ibid, sid 18. Kurs i org.
- 37) Sören Holmberg och Olof Petersson: a a, sid 23 ff.